

Himmerfjärdens Naturvårdsförening yttrar sig härmed angående Sjöfartsverkets ansökan, mål M 114-25, för arbeten och utformning av Landsortsfarleden.

Himmerfjärdens Naturvårdsförenings lämnar här en komplettering till tidigare yttrande inlämnat den 17/6.

Förening har synpunkter på följande områden, vilka utvecklas här efter:

- **Påverkan av muddrig och dumpning**

- Muddring och dumpning på nu planerade platser riskerar att slå ut de få ålgräsängar som finns i fjärdarna. Skyddsåtgärder och/eller förändringar i åtgärdsplatser kommer att behövas för att skydda det rödlistade ålgräset.
- Arbeten i avlysta områden, buller och grumling av vattnet påverkar det rörliga friluftslivet avsevärt om det påbörjas så tidigt som i augusti. Senarelagd start yrkas, och får ej ske före 15 oktober

- **Orimlig vågmodell**

Väst- och öst är huvudsakliga riktningen på vågor genererade av fartygen mot kust och öar längs farleden. Den utredning av naturlig vindvågspåverkan som gjorts visar för höga naturliga vågor för väst- eller östliga vindar jämfört med vad som faktiskt är möjligt. Jämförelsen med fartygstrafikens vågor blir fel.

- **Fartygens påverkan med erosion och grumling**

Risk för erosion och eventuell uppvirvlande av bottensediment i farleden på grund av fartygstrafik är oroande. I delar av fjärdarna, som tidigare varit skyddade, finns oro för påverkan på livet i bottenmiljön, mer permanent grumlighet i vattnet, samt för erosion vid de mjukmarkstränder som finns. Kuststräckor, öar och vatten har stor betydelse för rekreation och friluftsliv, då det är tätt med sommar- och fastboende utefter kusten och i kustnära områden.

- **Den gamla farleden – vad ska göras**

Vad som ska hända med den gamla farleden, och omgörning av denna till båtsportled, enligt vad Sjöfartsverket säger sig avse att göra, har utelämnats från aktuell prövning. Det går inte att ta ställning till total miljöpåverkan för flytt av farleden om inte även dessa åtgärder finns med.

Påverkan av muddrig och dumpning

Ålgräs

Ålgräset, *Zostera marina*, är rödlistat sedan 2020 på grund av stora minskningar av utbredningen i Sverige de senaste decennierna (mellan 20-60%) - trenden är liknande för ålgräset globalt. Ålgräsängarna myllrar av liv och är viktiga för den biologiska mångfalden. De är bland annat barnkammare för många fiskar och kräftdjur. De bidrar också till att minska övergödning och klimatförändringar, genom att ta upp och lagra stora mängder näringsämnen och kol i sedimentet. Ålgräsängarna är hotade av övergödning och överfiske. Andra hot är mänsklig påverkan på grunda havsbottnar som muddring, bryggor samt ankring från båtar.

Ålgräset har sin nordliga utbredningsgräns i Östersjön vid Upplandskusten och är mer långsamväxande än på västkusten. Reproduktionen utgörs därför av vegetativa skott och hela ängar kan vara kloner av en enda genetisk individ. Utan möjligheten till sexuell fortplantning och fröspridning, så sker tillväxten av ålgräsängar i norra egentliga Östersjön endast genom en långsam utvidgning av befintlig yta eller via spridning då skott rycks loss i stormar. Dessutom är

den genetiska variationen generellt mycket liten. Ett undantag verkar vara områdena i Nynäshamns närhet.

"Nynäshamn är intressant. Här finns det mest genetiskt variabla ålgräset i hela Östersjön, som i övrigt domineras av ett fåtal kloner. Vi har ingen aning om varför. Det verkar också vara en gräns för blåstångens genetiska uppdelning i Västerhavstång och Östersjötång". (personlig kommunikation Kerstin Johannesson professor i Marin ekologi).

I fjärdar norr om Grönsö upp mot Brandalssund finns endast ett fåtal sammanhängande förekomster. Här i fjärdarna kan finnas ett flertal genetiska varianter av ålgräset, och det är okänt om några av dessa då till och med är unika. Ålgräset är mycket känsligt mot grumlighet i vattnet. Det behöver ljus och kommer inte att överleva en längre tids grumlighet. Uppgrumlat sediment som fällt ut och täcker över växtområdet kommer även det att ta död på växtligheten.

Trots ett stort antal lämpliga platser för ålgräs i norra delen av fjärdarna, från Grönsö och uppåt, finns endast två platser med konstaterade förekomster av ålgräsängar i farledens närhet. Den nordligaste finns mellan öarna Björkholmen och Granholmen, skyddat på nordsidan av ett stenigt område. Muddring i området upp mot Brandalssund kommer med största sannolikhet att slå ut detta område. Det finns inget annat ålgräs registrerat nära denna plats. Ålgräset kommer troligen inte att komma tillbaka av sig självt under överskådlig tid. Detta ålgräs behöver skyddas eller rentav tillfälligt flyttas för att sedan återplanteras. Erfarenhet och goda resultat från att flytta ålgräs och återplantera finns bland annat från Kristianstad Vattenrike och Åhus i Hanöbukten.

Den andra sjögräsängen i norra delen finns vid Brudskär-Granholmen och även här kan grumling av muddring uppåt Brandalssund eventuellt påverka.

I södra delarna, från Grönsö och söderut finns ålgräs i sammanhängande ängar på några fler ställen, bland annat intill Torös västkust, och på norra sida av dess halvö Ören, samt vid Revskär-Kolguskär. Dessa platser är alldeles nära den nu utpekade dumpningsplatsen. Även här löper ålgräset stor risk att helt slås ut på grund av grumling vid dumpning.

Ålgräsängar finns även vid Hornö, Fifång, Revudden och Ramsholmen – Kråkskär, vilka kan bli berörda och förstöras av muddringar, både det större området, nr 11, där mjukbotten avses att muddras, samt den grumling som uppstår vid sprängningar av hård botten, vid platserna 8 – 16.

Uppgifter om platser för ålgräsängar och inventerade platser utan ålgräs har hämtats från Länsstyrelsens rapporter från inventeringar, varav den senaste från 2023, "Ålgräs i Stockholms skärgård. Kartering 2023".

Enligt 15 kap. 31 § miljöbalken är dumpning av avfall inom Sveriges sjöterritorium och ekonomiska zon förbjudet. Dispens från dumpningsförbudet får enligt 15 kap. 33 § miljöbalken medges genom beslut i det enskilda fallet om avfallet kan dumpas utan olägenhet för människors hälsa och miljön.

Föreningen anser att det inte skall medges någon dumpning inomskärs i denna känsliga vattenmiljö. Om undantag från miljöbalken skall medges för dumpning så kan Ekoknölen - som användes vid bygget av Norviks hamn eventuellt utredas som lämplig plats.

Muddringsområden vilka huvudsakligen består av glacial lera behöver få ytskiktet återställt/övertäckt med ett ytligt skikt av grovt residualmaterial, sand, grus och sten. Enligt SGU:s råd vid muddring finns annars risk för erosion, med uppgrumling av vattnet vid stormar. Detta borde också minska risken för uppgrumling orsakad av fartygsrörelser och propellar. Se <https://www.sgu.se/samhallsplanering/marin-miljo/muddring-och-dumpning/muddring/> (2025-07-01)

Friluftsliv och boende

Arbeten i avlysta områden, buller och grumling av vattnet påverkar det rörliga friluftslivet avsevärt. Den östra kusten har ett omfattande friluftsliv och är relativt tätt bebyggd med kustnära fritidshus och fasta boenden, som i många fall sökt sig hit för den oförstörda, vackra och tysta naturen vid fjärdarna, samt för dess åtminstone tidigare, goda förutsättningar för sportfiske. Detta friluftsliv pågår i viss utsträckning året om för många. Det är absolut för tidigt att påbörja bullrande och vattengrumlande aktiviteter den 15 augusti, innan sommaren ens är slut. Sommarbad vid stränder och bryggor, samt utåt skären i södra delen av området pågår vanligen långt in i september. Fritidsfiske pågår in i oktober. Mer rimligt är att vänta till i november. Det är även bra med hänsyn till bottenvegetationen att vänta till senare på hösten.

Arbeten i avlysta områden, buller och grumling av vattnet påverkar det rörliga friluftslivet avsevärt om det påbörjas så tidigt som i augusti. Senarelagd start yrkas, och får ej ske före 15 oktober, men helst skjutas upp till november.

Orimlig vågmodell

Fjärdarna är långsträckta i syd/nordlig riktning men inte speciellt vida i öst/västlig riktning. Det fåtal stränder med sand eller silt i småvikar och bukter utmed den östra kusten som nu är relativt skyddade från större vindvågspåverkan kommer de bli utsatta för större fartygsvågor från väst än förut, eftersom avståndet till fartygen tidigare varit större. I vissa fall, t.ex. längs Lisö, har kusten även skyddats av öar som nu farleden i stället kommer att gå öster om. I MKB anges diffust viss påverkan. Detta behöver förtydligas så att det går att förstå vad denna påverkan innebär.

Vågmodell ger ej rättvisande våghöjd för vågor i öst/västlig riktning, där de bör vara av betydligt lägre höjd, eftersom avståndet över fritt vatten – fetchen - är så mycket kortare i den riktningen. Naturlig våghöjd mot stränder i vikar och bukter med mjuk mark, i den riktning som fartygen kommer att generera vågor, behöver utredas bättre och redovisas som underlag för att förstå påverkan av fartygstrafiken på miljön.

Fartygens påverkan med erosion och grumling

Ålgräset kan även riskera att skadas av grumling genom att fartygspropellrar virvlar upp sediment, speciellt i muddrade områden, om fartygen går för nära botten. Gränser för tillåtet fartygsdjup behöver sättas så att fartyg ej riskerar påverka bottensedimentet.

I MKB sägs att farledstrafiken kommer att innebära en viss erosionspåverkan på grunda område och stränder utmed den östra kusten. Eftersom vindvågsmodellen troligtvis felaktigt anger att naturliga vågor är större än vad de i själva verket är, så är påverkan av fartygsgenererat svall sannolikt underskattat. Fartygens utformning och deras hastighet har stor betydelse för fartygsgenererade vågor. Fartygens form kan vi väl inte göra något åt. Storlek på genererade vågor avtar vanligtvis betydligt med några knops sänkt hastighet.

Hastighetsbegränsning är troligtvis nödvändig i de nya farledsbågarna för att skydda stränder, bryggor, vass och annan vegetation där mark och botten är mjuk. Hastighetsbegränsning till lämplig hastighet, med god marginal för att hindra påverkan utöver naturliga vindvågor, behöver införas som ett miljövillkor för farleden, oavsett vilken myndighet som är beslutande i hastighetsfrågan.

Den gamla farleden – vad ska göras

Under hela arbetet med MKB som togs fram inför regeringens prövning så har det varit klart att de farledsavsnitt vilka ersätts av nya skall göras om till båtsportled. Dessa delar av farleden skall enligt dessa uppgifter ej användas för godstrafik som tidigare. Hela den tidigare miljöbedömningen förutsätter att de gamla avsnitten skyltas om och ej används för godstrafiken. Arbeten för genomförandet av dessa åtgärder behöver även dessa redovisas och miljöbedömas, som underlag i aktuell MKB, annars går det inte att se den totala miljöpåverkan av byggandet av den nya farleden. Åtgärderna för de tidigare farledsavsnitten som skall göras om behöver även villkoras tidsmässigt, relativt införandet av de nya farledsavsnitten. Vi vill inte riskera att dessa avsnitt bara kommer att fortsätta existera som de är, med fortsatt miljöpåverkan av godstrafik även där.

Himmerfjärdens Naturvårdsförening anser avslutningsvis:

- Dumpningsplatsen i Svärdsfjärden väster Torö måste slopas. Ingen dumpning tillåts inomskärs.
- Att de kända ålgräsförekomsterna längs farleden dokumenteras noga före muddrings- och sprängningsarbetena i farleden.
- Att ett övervakningsprogram utformas där effekterna främst på ålgräs men även på annan befintlig vegetation på grunda bottnar följs och dokumenteras såväl före som efter åtgärder i nya farleden. Att föras in i kontrollprogrammet.
- Hastighetsbegränsningar ska införas där fartygens vågsvall riskerar att allvarligt påverka befintliga mjuka strandområden eller bottenvegetation, som t.ex. ålgräs, men också vassar.
- Att ålgräsplantor från lokalen nära Skansundet behöver flyttas före åtgärd och förvaras tills eventuella effekter på nuvarande ålgräsängar kan konstateras och återplantering kan vidtas. Vid muddring är det stor risk att helt utplåna befintliga ålgräsängar på grund av grumling. Åtgärder även för bevarande av ålgräset i de södra muddringsområdena kan även det behövas.
- Arbeten störande för friluftsliv och boende får ej påbörjas förrän sen höst, 1 november.
- Åtgärder för de tidigare farledsavsnitten, avsedda att fortsättningsvis endast nyttjas av fritidsbåtar, måste redovisas och bedömas ur miljöaspekt inom ramen för denna ansökan och dom, samt villkoras tidsmässigt.

För Himmerfjärdens Naturvårdsförening

Ordförande

Lena Bristrand

Kassör

Gisela Liljeqvist